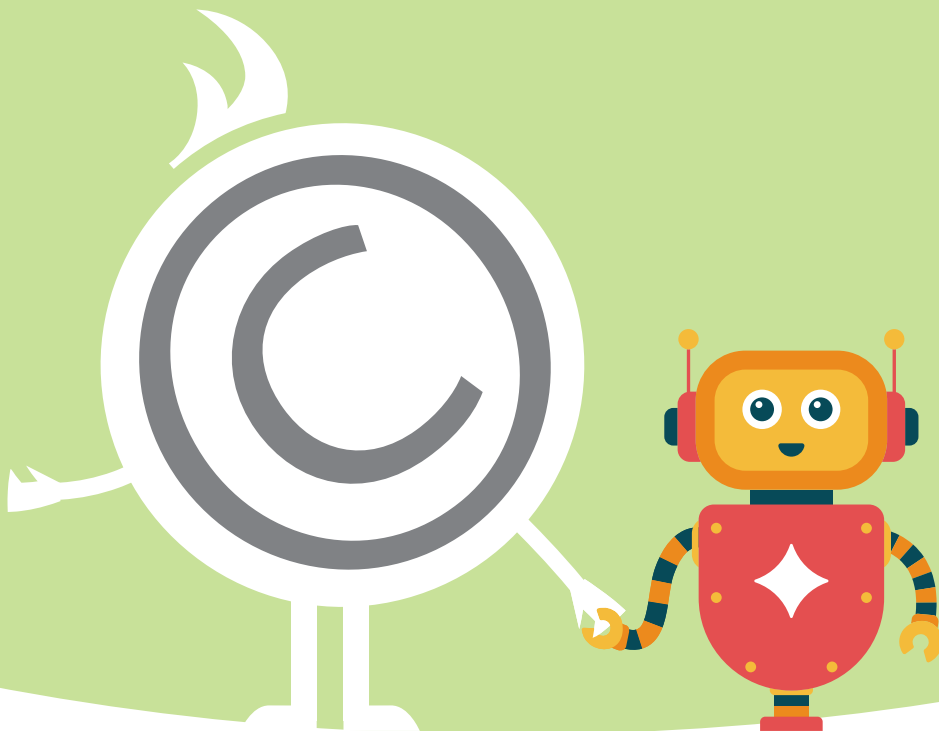

Tekoäly ja tekijänoikeus

Tehtävät vuosiluokille 5–7

Tehtävä 1: Saako tämän antaa tekoälylle?

TAVOITE

Oppijat harjoittelevat erottamaan, milloin kyse on ideasta, itse tehdystä sisällöstä tai jonkun muun tekemästä kuvasta, tarinasta, laulusta tai hahmosta. Oppija ymmärtää, että ideaa tai itse tehtyä sisältöä saa muokata ja kehittää tekoälyn avulla, mutta toisen tekemää sisältöä ei anneta tekoälylle ilman lupaa.

TOIMINTA

Kerro oppijoille aluksi:

"Tekoäly on apuri. Sille voi antaa oman idean tai itse tehtyä sisältöä ja pyytää tekemään niiden pohjalta jotain uutta. Jos kuvan, tekstin, laulun tai hahmon on tehnyt kaveri tai joku muu, älä anna sitä tekoälylle ilman lupaa."

Lue tilanteet ääneen yksi kerrallaan. Pyydä oppijoita keskustelemaan parin kanssa tai pienryhmässä ja valitsemaan, mikä toimintavaihtoehto sopii tilanteeseen parhaiten:

1. Voin antaa tekoälylle
2. En anna tekoälylle ilman lupaa

Voit ohjata keskustelua näillä kysymyksillä:

- Onko kyse ideasta tai itse tehdystä sisällöstä?
- Onko joku muu tehnyt tämän?
- Tarvitaanko lupa? Keneltä?
- Miten tilanteessa kannattaa toimia?

LOPUKSI

Kertaa oppijoiden kanssa: Voimme antaa tekoälylle ideoita ja itse tekemäämme sisältöä. Toisen tekemää kuvaa, tarinaa, laulua, hahmoa tai valokuvaa emme anna tekoälylle ilman lupaa.

Tehtävä 1: Saako tämän antaa tekoälylle?

TILANTEET JA OPETTAJAN TUKIVASTAUKSET

1. Jäljitelty supersankari

Tilanne

Olet piirtänyt supersankarin mahdollisimman samanlaisena kuin sarjakuvassa. Haluat antaa piirroksen tekoälylle, jotta se tekisi siitä hienomman version koulun lehteen.

Vastaus: Älä anna tekoälylle ilman lupaa.

Miksi? Vaikka piirsit kuvan itse, hahmo on lähes samanlainen kuin jonkun toisen luoma supersankari. Tekoälylle ei kannata antaa toisen hahmosta tehtyä kopiota.

Miten tilanteessa kannattaa toimia?

Voit käyttää ideaa supersankarista, mutta keksi hahmolle oma nimi, ulkonäkö, tausta ja erikoiskyvyt. Tekoäly voi auttaa uuden hahmon suunnittelussa.

2. Itse kirjoitettu fantasiatarina

Tilanne

Olet kirjoittanut itse fantasiatarinan. Haluat tehdä tarinasta tekoäyllä sarjakuvan.

Vastaus: Voit antaa tekoälylle.

Miksi? Tarina on itse kirjoittamasi.

Miten tilanteessa kannattaa toimia?

Voit pyytää tekoälyä tekemään tarinastasi sarjakuvan. Tee sarjakuvasta oman näköisesi. Älä pyydä tekoälyä kopiaimaan tuttua sarjakuvaa tai sen hahmoja.

3. Yhdessä tehty teksti

Tilanne

Olette kirjoittaneet kaverisi kanssa käsikirjoituksen piirrosvideolle. Haluat pyytää tekoälyä kuvittamaan ja animoimaan käsikirjoituksen videoksi.

Vastaus: Et voi antaa tekoälylle ilman lupaa.

Miksi? Käsikirjoitus on tehty yhdessä, joten molemmat päättävät sen käyttämisestä.

Miten tilanteessa kannattaa toimia?

Kysy kaverilta lupa ennen kuin annat yhteisen käsikirjoituksen tekoälylle.

Tehtävä 1: Saako tämän antaa tekoälylle?

TILANTEET JA OPETTAJAN TUKIVASTAUKSET

4. Toinen henkilö näkyy omassa videossa

Tilanne

Kuvaat videon harrastuksestasi. Videolla näkyy myös ystäväsi. Haluat antaa videon tekoälylle, jotta se ehdottaa siihen hauskan selostuksen. Haluat julkaista valmiin videon somessa.

Vastaus: En voi antaa tekoälylle ilman lupaa.

Miksi? Videolla näkyy myös ystäväsi. On hyvä kysyä häneltä lupa ennen kuin annat videon tekoälylle tai julkaiset sen.

Miten tilanteessa kannattaa toimia?

Voit käyttää videota, jossa näkyy vain sinä. Voit myös rajata ystävän pois videolta tai pyytää häneltä luvan.

5. Oma hahmo inspiraation pohjalta

Tilanne

Pidät pelistä, jossa päähenkilö tutkii muinaisia temppeleitä. Haluat keksiä oman tutkimusmatkailijan, jolla on eri nimi, ulkonäkö ja taidot. Pyydät tekoälyä auttamaan hahmon suunnittelussa.

Vastaus: Voin antaa tekoälylle.

Miksi? Idea tutkimusmatkailijasta voi käyttää.

Miten tilanteessa kannattaa toimia?

Voit pyytää tekoälyä auttamaan oman hahmon suunnittelussa. Tee hahmosta omannäköisesi. Älä anna tekoälylle pelistä kopioituja kuvia tai tekstejä ilman lupaa.

6. Kaverin keksimä sanoitus

Tilanne

Kaverisi on kirjoittanut laulun sanat bändillenne. Haluat antaa sanat tekoälylle ja pyytää sitä tekemään niihin sävellyksen.

Vastaus: En anna tekoälylle ilman lupaa.

Miksi? Laulun sanat ovat kaverisi tekemät. Siksi tarvitset hänen lupansa ennen kuin annat ne tekoälylle.

Miten tilanteessa kannattaa toimia?

Voit pyytää kaveriltasi luvan käyttää sanoitusta tekoälyssä. Jos lupaa ei ole, voit kirjoittaa oman sanoituksen tai kertoa tekoälylle, millaisen laulun haluat tehdä (esimerkiksi aiheen, tunnelman ja tyylin).

Tehtävä 2: Kirjoita parempi ohje tekoälylle

Lue jokainen tilanne ja siihen liittyvä tekoälylle annettava kehote (prompt). Vastaa kysymyksiin ja kirjoita uusi kehote.

Millainen on hyvä kehote?

Kehote on ohje, jonka annat tekoälylle. Hyvä kehote kertoo selvästi, mitä haluat tekoälyn tekevän. Sen avulla voit kehittää omia ideoitasi tai tehdä jotain uutta. Älä pyydä tekoälyä kopioimaan toisen tekstiä, kuvaa tai muuta sisältöä. Näin kunnioitat tekijänoikeuksia eli jokaisen oikeutta omaan työhönsä.

TILANNE 1

Lempitubettajasi on tehnyt hauskan videon harrastuksestaan. Pidät videon aloituksesta ja haluaisit tehdä oman videon samasta aiheesta.

Annat tekoälylle seuraavan kehotteen:

"Kirjoita minulle samanlainen aloitus kuin tubettaja X:n uusimmassa videossa, mutta vaihda vain vähän sanoja."

1. Pohdi, mikä kehotteessa on ongelmana.

2. Kirjoita vaihtoehtoinen kehote.

3. Miksi se on sinusta parempi?

5-7

KIRJOITUSTEHTÄVÄ

Tehtävä 2: Kirjoita parempi ohje tekoälylle

TILANNE 2

Kaverisi on ottanut hienon valokuvan skeittipuistosta. Haluaisit tehdä kuvasta sarjakuvatyylisen version ja julkaista sen somessa.

Annat tekoälylle seuraavan kehoitteen:

"Tee tästä skeittipuistokuvasta sarjakuvatyylinen versio."

1. Pohdi, mikä kehoitteessa on ongelmana.

2. Kirjoita vaihtoehtoinen kehote.

3. Miksi se on sinusta parempi?

TILANNE 3

Haluat suunnitella oman pelihahmon, jolla on erikoisia kykyjä ja oma taustatarina. Pidät eräästä pelihahmosta ja haluaisit käyttää sitä mallina.

Annat tekoälylle seuraavan kehoitteen:

"Tee minulle pelihahmo, joka muistuttaa paljon Minecraftin Steveä. Vaihda nimi ja vaatteiden värit, mutta säilytä sama palikkamainen tyyli, asento ja seikkailijamainen taustatarina."

1. Pohdi, mikä kehoitteessa on ongelmana.

2. Kirjoita vaihtoehtoinen kehote.

3. Miksi se on sinusta parempi?

Tehtävä 2: Kirjoita parempi ohje tekoälylle

LOPUKSI

Kirjoita lyhyt ohje siitä, miten tekijänoikeudet tulee huomioida, kun tekoälylle annetaan kehote.

5-7

KIRJOITUSTEHTÄVÄ

Tehtävä 3: Totta, tarua vai tarkistetaan?

Teet esitelmää revontulista. Etsit aiheesta tietoa verkossa, ja hakukone näyttää sinulle tekoälyn tekemän yhteenvedon. Kaikki yhteenvedon tiedot eivät välttämättä pidä paikkaansa. Lue kooste huolellisesti ja arvioi väitteet.

Lue tekoälyn antama yhteenvedo

Revontulet ovat upea luonnonvaloilmiö, joka syntyy, kun auringosta tulevat sähköisesti varautuneet hiukkaset törmäävät maan ilmakehän kaasuihin. Tätä auringosta tulevaa hiukkasvirtaa kutsutaan aurinkotuuleksi.

Revontulia esiintyy lähtökohtaisesti vain napapiirin pohjoispuolella.

Revontulien värit johtuvat pääasiassa hapestä ja typestä ilmakehässä. Tyypillisiä värejä ovat vihreä, punainen ja violetti.

Revontulet näkyvät vain kovalla pakkasäällä, koska kylmä ilma saa hiukkaset hehkumaan voimakkaammin.

Tämän vuoksi paras aika nähdä revontulia on keskitälvä.

TARKISTA VÄITTEET

Valitse mielestäsi kaksi väärää tai epävarmaa väitettä ja tarkista ne luotettavasta lähteestä. Voit käyttää esimerkiksi oppikirjaa, opettajan antamaa lähdettä tai muuta luotettavaa tietosivustoa.

Kun valitset lähdettä, mieti: kuka tiedon on julkaissut, vaikuttaako lähde luotettavalta ja löytyykö sama tieto myös toisesta lähteestä.

Väite 1:

Minkä väitteen tarkistit ja miksi?

Mistä lähteestä tarkistit väitteen?

Jos väite on väärin, kirjoita siitä korjattu versio.

Tehtävä 3: Totta, tarua vai tarkistetaan?

Väite 2:

Minkä väitteen tarkistit ja miksi?

Mistä lähteestä tarkistit väitteen?

Jos väite on väärin, kirjoita siitä korjattu versio.

POHDI LOPUKSI:

Jos käyttäisit tekoälykoosteen antamaa tietoa omassa esitelmässäsi, mitä tekisit ennen kuin lisäät tiedon työhösi?

Tehtävä 3: Totta, tarua vai tarkistetaan?

OPETTAJAN VASTAUSAVAIN TEHTÄVÄÄN 3.

Voit ohjata oppijat tarkistamaan väitteet esimerkiksi Ilmatieteen laitoksen verkkosivuilta osoitteesta:
<https://www.ilmatieteenlaitos.fi/tietoa-revontulista>.

Väite	Totta vai tarua
1 Revontulet syntyvät auringosta tulevista hiukkasista.	Totta
2 Näitä hiukkasia kutsutaan aurinkotuuleksi.	Totta
3 Revontulia esiintyy vain napapiirin pohjoispuolella.	Väärin. Revontulia esiintyy myös eteläisellä pallonpuoliskolla.
4 Revontulien värit johtuvat hapestä ja typestä ilmakehässä.	Totta
5 Tyypillisiä värejä ovat vihreä, punainen ja violetti.	Totta
6 Revontulet näkyvät vain kovalla pakkasella.	Väärin. Ilman lämpötilalla ei ole merkitystä. Pakkasella sää on kuitenkin usein selkeä ja siksi pakkasella on hyvä havaita revontulia.
7 Paras aika nähdä revontulia on keskitälvi.	Väärin. Revontulia esiintyy melko tasaisesti läpi vuoden, syksyisin ja keväisin kuitenkin hieman enemmän kuin talvisin ja kesäisin.

Tehtävä 4: Kumpi kuva on tekoälyn tekemä?

TAVOITE

Oppijat harjoittelevat arvioimaan, onko kuva ihmisen vai tekoälyn tekemä. He ymmärtävät, että tekoälyllä tehty sisältö voi näyttää hyvin aidolta ja että tekoälyn käytöstä on tärkeää kertoa. Lisäksi oppijat ymmärtävät, millaista haittaa voi syntyä, jos tekoälyllä tehdään harhaanjohtavia kuvia tai videoita.

VALMISTELU

Valitse etukäteen kuvaparit, joissa on samasta aiheesta yksi aito kuva ja yksi tekoälyn tekemä kuva. Voit käyttää valmista valokuvaa ja tehdä sille tekoälyllä parin tai hyödyntää valmiita kuvapareja.

Valmiita kuvapareja löydät esimerkiksi videolta *Guess the Real vs A.I Image!* Saatavilla verkko-osoitteessa: <https://www.youtube.com/watch?v=IkwWEEZXjPw>.

TOIMINTA

Kerro oppijoille aluksi:

"Katsomme kahta kuvaa samasta aiheesta. Toinen on aito valokuva ja toinen on tehty tekoälyn avulla. Yritämme yhdessä päätellä, kumpi on kumpi. Aina sitä ei huomaa helposti."

Näytä kuvat rinnakkain. Pyydä oppijoita valitsemaan, kumpi kuva heidän mielestään on tekoälyn tekemä. Valinnan voi tehdä esimerkiksi nostamalla kättä, näyttämällä peukkaa tai siirtymällä luokassa sovittuun paikkaan.

Voit ohjata keskustelua näillä kysymyksillä:

- Miksi arvelet, että tämä kuva voisi olla tekoälyn tekemä?
- Mistä asioista voi yrittää päätellä, onko kuva tekoälyn tekemä?
- Oliko valinta helppo vai vaikea?
- Miksi on tärkeää kertoa, jos kuva on tehty tekoälyn avulla?

Vinkki lisäharjoitukseen:

FaktaBaarin sivuilta löytyy peli, jossa oppijat voivat harjoitella tunnistamaan, onko kuva ihmisen vai tekoälyn tekemä. Saatavilla osoitteessa: <https://peli.faktabaari.fi/fi>.

Tehtävä 4: Kumpi kuva on tekoälyn tekemä?

JATKOKESKUSTELU SYVÄVÄÄRENNÖKSISTÄ

Kerro oppijoille:

"Äsken huomasimme, että tekoälyn tekemä kuva voi näyttää aidolta. Tekoälyllä voidaan tehdä myös muuta aidolta vaikuttavaa sisältöä, kuten videoita ja ääntä. Aina ei ole helppoa tietää, onko sisältö aitoa vai tekoälyn tuottamaa.

Syvävääreennös tarkoittaa tekoälyn avulla tehtyä tai muokattua kuvaa, videota tai ääntä, jossa esimerkiksi ihminen voidaan saada näyttämään tai kuulostamaan siltä, että hän tekee tai sanoo jotain, mitä hän ei oikeasti ole tehnyt tai sanonut."

Pyydä oppijoita pohtimaan seuraavia kysymyksiä:

- Mitä haittaa syvävääreennöksistä voi aiheutua?
- Miten syvävääreennösten yleistyminen voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon ihmiset luottavat näkemäänsä ja kuulemaansa?
- Miten voit arvioida verkossa olevan kuvan, videon tai muun informaation luotettavuutta?

Tietoa syvävääreennöksistä keskustelun tueksi löydät esimerkiksi FaktaBaarin verkkosivuilta osoitteesta:

<https://faktabaari.fi/edu/syvavaarennokset-matkivat-todellisuutta/>.

LOPUKSI

Kertaa oppijoiden kanssa:

- Tekoälyn tekemä kuva voi näyttää aidolta tai ihmisen tekemältä. Siksi on reilua ja tärkeää kertoa, jos kuva tai muu sisältö on tehty tekoälyn avulla. Sen voi merkitä yksinkertaisesti esimerkiksi näin: "Tämä kuva on tehty tekoälyn avulla."
- Samalla on hyvä muistaa, että verkossa oleva sisältö ei aina ole sellaisenaan totta, vaan sitä kannattaa tarkastella kriittisesti ja pohtia sen alkuperää.